

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jasmina Štingl

**Vloga družboslovne znanosti v sodobnih oboroženih konfliktih:
študija primera »Human Terrain System«**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jasmina Štingl

Mentorica: doc. dr. Jelena Juvan

**Vloga družboslovne znanosti v sodobnih oboroženih konfliktih:
študija primera »Human Terrain System«**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

Zahvala

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. Jeleni Juvan za strokovno pomoč pri izdelavi diplomskega dela.

Iskreno se zahvaljujem očetu in mami, da sta mi omogočila študij, za vso spodbudo in predvsem strpnost. Hvala tudi bratu, sestri, babicama in Francu za vse spodbudne besede.

Posebna zahvala gre Urošu, za vso pomoč in podporo pri študiju. Hvala, ker verjameš vame.

Vloga družboslovne znanosti v sodobnih oboroženih konfliktih: študija primera »Human Terrain System«

Sodobni oboroženi konflikti so kompleksni, večplastni, prepleteni, so kombinacija vojne in kriminala in v njih so množično kršene človekove pravice. To od sodobnih oboroženih sil zahteva prilagajanje, saj vojaška sila ni nujno najboljši odgovor. V ta namen nastajajo novi pristopi, ki poudarjajo večjo kulturno ozaveščenost. Podobno lahko ugotovimo za afganistanski in iraški konflikt. Slednja sta ponovno aktualizirala protiuporniško delovanje, ki je po koncu vietnamske vojne tonilo v pozabo. Kot rezultat tega je v ameriških oboroženih silah nastala protiuporniška strategija, katera poudarja pomen kulturne ozaveščenosti oboroženih sil in težišče delovanja iz nasprotnika prenaša na lokalno prebivalstvo. Tako so že od leta 2005 v ameriških oboroženih silah potekale dejavnosti, ki so se osredotočale na kulturno ozaveščenost. Na podlagi tega je nastal HTS, projekt, ki je novačil družboslovne znanstvenike, predvsem antropologe in sociologe, za neposredno podporo vojaškim operacijam, natančneje v procesu bojnega odločanja. Torej gre za nejasen in tudi kontroverzen koncept.

Tako diplomsko delo išče odgovor na vprašanje ali je to nekaj novega in kakšna je vloga družboslovnih znanstvenikov v HTS. Za odgovor na ti vprašanje pa je potrebno opredeliti in razumeti odnos med znanostjo in oboroženimi silami skozi zgodovino. Na drugi strani pa diplomsko delo išče odgovor na vprašanje kakšna je prihodnost HTS.

Ključne besede: »Human Terrain System« (HTS), družboslovna znanost, sodobni oboroženi konflikti.

The role of social sciences in contemporary armed conflicts: a case study »Human Terrain System«

Contemporary armed conflicts are complex, multilayered, intertwined, a combination of war and crime, and they contain massive human rights violations. This requires from modern armed forces to adapt, because military force is not necessarily the best answer. As a result, the U.S. armed forces formed a counter-insurgency strategy, which emphasizes the importance of cultural awareness of the armed forces and in which center of gravity is transferred from opponent to local population. Since 2005 the U.S. armed forces carried out activities that are focused on cultural awareness. On this basis developed HTS, a project that has recruited Social scientists, especially anthropologists and sociologists, in direct support of military operations, more precisely in the combat decision-making process. So it is an unclear and controversial concept.

So in thesis I'm searching answers on question is this something new and what is the role of Social scientists in HTS. To answer these questions it is necessary to identify and understand the relationship between science and armed forces through history. On the other hand, the thesis seeks an answer to the question what is the future HTS.

Key words: Human Terrain System (HTS), Social Sciences, contemporary armed conflicts.

KAZALO

SEZNAM KRATIC.....	7
1 UVOD	8
2 METODOLOŠKI OKVIR	9
2.1 Opredelitev predmeta in ciljev proučevanja.....	9
2.2 Raziskovalna vprašanja	10
2.3 Metode.....	10
2.4 Omejitve raziskovanja	11
3 ZNANOST IN OBOROŽENE SILE	12
3.1 Zgodovinski razvoj vojaške znanosti	12
3.2 Družboslovna znanost in oborožene sile – podsistem vojaško družboslovnih ved.....	14
4 SODOBNI OBOROŽENI KONFLIKTI.....	15
4.1 Trendi.....	16
4.1.1 Afganistan in Irak	18
5 HUMAN TERRAIN SYSTEM.....	20
5.1 Protiuporniška strategija – izhodišče nastanka HTS	20
5.2 Kaj je HTS.....	22
5.2.1 Ključna družboslovna znanja HTS	25
5.2.2 Human Terrain Team.....	27
5.3 Dileme in prihodnost HTS.....	29
6 SKLEP.....	33
7 LITERATURA.....	37

KAZALO GRAFOV

Graf 4.1: Gibanje števila oboroženih konfliktov v obdobju od leta 2002 do 2010.....	16
---	----

KAZALO SLIK

Slika 5.1: HTS kot del procesa odločanja in razmerje do obveščevalne dejavnosti	24
Slika 5.2: Primer zemljevida pridobljenega z »mappingom«	27
Slika 5.3: Struktura HTT	28

SEZNAM KRATIC

AIDS	Acquired Immune Deficiency Syndrome (Sindrom pridobljene imunske pomankljivosti)
AFRICOM	United States Africa Command (Afriško poveljstvo Združenih držav Amerike)
CIA	Central Intelligence Agency (Ameriška obveščevalna služba)
CFS	Civil Functional Specialist (Civilni funkcionalni strokovnjak)
CIMIC	Civil Military Cooperation (Civilno-vojaško sodelovanje)
FM 3-24	Field Manual 3-24 (Taktični priročnik 3-24)
HIHK	Heidelberger Institut für Internationale Konfliktforschung (Heidelberški inštitut za raziskave konfliktov)
HTS	Human Terrain System
HTAT	Human Terrain Analysis Team
HTT	Human Terrain Team
ISAF	International Security Assistance Force (Mednarodna varnostna podpora sila)
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Organizacija severnoatlantske pogodbe)
SSRA	Social Science Research and Analysis (Družboslovna raziskovalna skupina)
TCO	Theatre Coordinations Office (Skupina za usklajevanje)
TRADOC	Training and Doctrine Command (Poveljstvo za doktrino in usposabljanje)
TSO	Theatre Support Office (Skupina za podporo)
ZDA	Združene države Amerike

1 UVOD

Številni avtorji: Jonathan Kane, Martin Shaw, Mary Kaldor idr., ki se ukvarjajo s proučevanjem sodobnih konfliktov, ugotavljajo, da je narava sodobnih oboroženih konfliktov drugačna od vojn, ki so jih vodile nacionalne države. Sodobni oboroženi konflikti so kompleksni, večplastni, prepleteni ter kombinacija vojn (organizirano nasilje se uporablja za politične namene), kriminala (organizirano nasilje se uporablja za zasebne namene) in kršenja človekovih pravic (bitke med akterji so redke, nasilje pa se pogosto uporablja zoper civiliste). Tem razmeram so se morale prilagoditi tudi oborožene sile.

Podobno lahko ugotovimo za afganistanski in iraški oboroženi konflikt, ki sta del ameriške globalne vojne zoper terorizem. Kot nam nakaže prej omenjena besedna zveza, so bile v boju zoper terorizem uporabljene oborožene sile. Vojna je močno zaznamovala enaindvajseto stoletje in razvoj ameriških oboroženih sil. Nedvomno tako v dvajsetem kot tudi enaindvajsetem stoletju, oborožene sile ZDA ostajajo najbolj dominantna vojska sveta, predvsem finančno in tehnološko. Vendar to v sodobnih oboroženih spopadih samo po sebi ne zagotavlja uspeha in od oboroženih sil zahteva drugačen pristop do vojne – protiuporniški boj. Ta za ZDA ni nekaj novega, saj imajo »bogate« izkušnje iz vietnamske vojne v šestdesetih in sedemdesetih letih dvajsetega stoletja. Vendar te nato preidejo v pozabo, tako da protiuporništvo ni več del širših ameriških vojaških doktrin in nacionalne varnostne politike. Ponovno se aktualizira šele v afganistanskem in iraškem konfliktu, s protiuporniško strategijo generala Petraeusa, potem ko protiteroristična strategija ni prinesla zaželenih rezultatov. Protiuporniška strategija je prinesla nov pristop, ki ni tako enosmerno vojaško usmerjen, ampak upošteva tudi druge aspekte. Kot zelo pomembno sestavino strategija izpostavlja pomen kulture in kulturne ozaveščenosti oboroženih sil. Vse pogosteje se je začela uporabljati tudi besedna zveza pridobivanje simpatij (angl. winning hearts and minds).

Tako v ameriških oboroženih silah že nekje od leta 2005 potekajo dejavnosti, ki se osredotočajo na kulturno ozaveščenost. Takrat je med drugim začel nastajati tudi program Human Terrain System¹ (HTS). Z njim se je začelo novačenje družboslovnih znanstvenikov, predvsem sociologov, antropologov lingvistov ipd., neposredno v bojne enote. To je sprožilo

---

¹ V slovenščini ne obstaja dobesednega prevoda, zato uporabljam angleški izvirnik.

različne odzive. Na eni strani so ameriški »mainstream« mediji podprli program, na drugi strani, s strani znanstvenikov², predvsem antropologov, je program sprožil burne odzive. Njihova kritika se nanaša predvsem na to, da delo družboslovnih znanstvenikov ni v skladu z znanstvenimi etičnimi kodeksi. Kot opišejo Garbova in drugi (2013, 119), je ta »tema postala zanimiva širši javnosti, zlasti po prikazu filma *Human Terrain*«. Vendar, kot opiše Forte (2013) se je razprava, po umiku ameriških oboroženih sil iz Iraka leta 2011, okrog HTS nekoliko umirila in umaknila iz ameriške javnosti. Kljub temu tema ostaja zelo aktualna še danes. Za razumevanje le te in za odgovor na dileme, ki se pri tem postavljajo je potrebno razumeti tudi odnos med znanostjo in oboroženimi silami skozi čas.

V ta namen je diplomska naloga razdeljena na štiri dele. Uvodno metodološkemu delu sledi teoretski del, ki predstavlja izhodišče za nadaljnjo analizo. V njem opišem odnos med oboroženimi silami in znanostjo skozi čas, še posebej se osredotočim na družboslovno znanost. Prav tako predstavim sodobne oborožene konflikte, njihove značilnosti in trende, ter to pojasnim na primeru Afganistana in Iraka. V tretjem delu sledi študija primera HTS. V sklepnem delu pa odgovorim na zastavljena raziskovalna vprašanja.

2 METODOLOŠKI OKVIR

Metodološki okvir predstavlja okvir za nadaljnjo raziskovanje v diplomskem delu. V njem opredelim predmet proučevanja in cilje, postavim raziskovalni vprašanja ter predstavim uporabljene metode. Prav tako predstavim omejitve diplomskega dela in težave na katere sem naletela pri raziskovanju.

2.1 Opredelitev predmeta in ciljev proučevanja

V diplomskem delu analiziram vlogo družboslovne znanosti³ v sodobnih konfliktih skozi projekt ameriške vojske, ki je znan pod imenom »Human Terrain System«, ki predstavlja enega izmed pomembnejši delov protiuporniške strategije ZDA v afganistanskem in iraškem

---

² Sem npr. spadajo Hugh Gusterson, profesor kulturnih študij na Univerzi George Mason, David Price, profesor antropologije in sociologije iz univerze St. Martin in Roberto Gonzales, profesor antropologije na državni univerzi San Jose (Greanias 2010, 2).

³ Pri tem družboslovno znanost razumem kot sistem, ki jo sestavlja več ved: antropologija, ekonomija, geografija, jezikoslovje, politologija, psihologija, sociologija, zgodovina idr.

konfliktu. Ta program je ponovno aktualiziral vprašanje uporabe znanstvenikov za vojaške namene. Pri raziskovanju sem si postavila sledeče cilje:

- Opisati in opredeliti zgodovinski razvoj odnos med znanostjo in oboroženimi silami.
- Opisati značilnosti sodobnih konfliktov in predstaviti njihove trende, ter to pojasniti na primeru Afganistana in Iraka.
- Predstaviti protiuporniško strategijo, kot izhodišče za nadaljnjo analizo HTS.
- Analizirati HTS in opisati njegove značilnosti.

2.2 Raziskovalna vprašanja

Koncept HTS je nastal kot rezultat potrebe po večji kulturni ozaveščenosti ameriških oboroženih sil v protiuporniških operacijah v afganistanskem in iraškem konfliktu, kar je prineslo večjo vključenost družboslovnih znanstvenikov. Pri tem se mi postavljajo naslednja raziskovalna vprašanja na katera iščem odgovore v diplomskem delu.

1. Ali je vključevanje družboslovnih znanstvenikov neposredno v bojne enote nekaj novega?
2. Kakšna je vloga družboslovnih znanstvenikov v »Human Terrain System« in/ali je ta znanstveno sporna?
3. Ali je »Human Terrain System« zgolj rešitev in odgovor na konflikta v Afganistanu in Iraku in kakšna je njegova prihodnost?

2.3 Metode

Diplomsko delo temelji na sledečih metoda:

- *Metoda analize in interpretacije primarnih virov:* zajema analizo in interpretacijo uradnih dokumentov ameriških oboroženih sil, ki so posredno in neposredno povezani s programom HTS. Takšna primera sta protiuporniška strategija (angl. Counterinsurgency Field Manual) in priročnik za delovanje HTT (angl. Human Terrain Team Handbook).
- *Metoda analize in interpretacije sekundarnih virov:* zajema zbiranje, analiziranje in interpretacijo relevantne literature, ki se nanaša na preučevanje odnosa znanosti, oboroženih sil in sodobnih oboroženih konfliktov, ter tudi sam primer HTS.

- *Študija primera*: zajema podrobnejšo analizo programa HTS, ter pomaga iskati odgovor o moralni spornosti.
- *Opisna (deskriptivna) metoda*: pomaga opredeliti odnos med znanostjo in oboroženimi silami skozi zgodovino do danes. Prav tako z njo opišem značilnosti sodobnih oboroženih konfliktov ter tudi skupne značilnosti afganistanskega in iraškega oboroženega konflikta.

2.4 Omejitve raziskovanja

Pri raziskovanju sem si zastavila nekatere omejitve. Ker sta zgodbi afganistanskega in iraškega konflikta zelo dolgi sem se pri tem omejila zgolj na skupne značilnosti, ki so posredno oziroma neposredno povezane z nastankom programa HTS. Tako oba konflikta povzemam zelo na kratko in sintetično. Prav tako, na tak način povzamem značilnosti protiuporniške strategije ameriške vojske, ki je izhodišče za nadaljnjo razpravo o HTS. Poleg tega omejitve predstavlja tudi dostopnost oziroma tajnost uradnih podatkov o delovanju HTS, ki bi omogočili tudi boljše razumevanje programa.

3 ZNANOST IN OBOROŽENE SILE

Če pogledamo zgodovino človeštva hitro opazimo povezavo oziroma interakcijo med znanostjo in vojsko oziroma oboroženimi silami. Torej je uporaba znanosti v oboroženih silah vse prej kot inovativna zamisel (Martin 1983; Rutar 2012, 92). Skozi zgodovino najdemo številne znanstvenike, ki so se ukvarjali z reševanjem vojaških problemov ter prispevali k razvoju vojaških tehnologij. Na drugi strani pa je razvoj le teh močno sooblikoval svet v katerem živimo danes (Langley 2005, 10). Celo »mnogi izumi in znanstveni dosežki so bili prvič uporabljeni prav na vojaškem področju (npr. jedrski eksplozivi in goriva, radarji /.../ penicilin, helikopterji, umetni sateliti Zemlje ipd.) in se šele nato znašli v uporabi na civilnem področju« (Žabkar in Svete 2011,11). Tako danes ni nič nenavadnega, če so v raziskovanje in razvoj vojaške znanosti vključeni »naravoslovci«, kot so fiziki, kemiki, strojni in drugi inženirji ipd. V to skupino spadajo tudi znanstveniki političnih ved. Veliko bolj nenavadno pa se zdi, če je predmet raziskovanja »družboslovcev«, predvsem antropologov, sociologov, etnologov ipd. (Rutar 2012a, 92).

3.1 Zgodovinski razvoj vojaške znanosti

Zametki vojaške znanosti so vezani na začetek razvoja vojaške prakse in teorije, ki sega že v čas nastanka prvih civilizacij oziroma držav⁴ (Žabkar 2003, 41). Vendar do prehoda med osemnajstim in devetnajstim stoletjem lahko govorimo o vojaški veščini, o teoriji in praksi. V tem času sta bila vojna in oboroženi spopad predmet proučevanja posameznih mislecev. Skozi družben razvoj in napredek se je razvijala tudi vojaška veščina. Vse pogosteje so nastajala različna dela o oboroženem boju. V času masovne uvedbe ognjenega orožja, razvoja artilerije, balistike in fortifikacije, povečanja armad, oblikovanja štabov, nastanka vojaških pravil idr. so se dela o oboroženem boju razširila na vse procese bojnega delovanja (Biočić in drugi 1978, 560). Kot opiše Žabkar (2003, 44–8) je osemnajsto stoletje, stoletje v katerem se je povečal obseg znanja o vojnah, oboroženih silah in oboroženih spopadih. K temu je največ prispevalo kopičenje teoretskih razprav z vojaškega področja, dnevnikov in življenjepisov vojskovodij, priročnikov za usposabljanje in uporabo enot, dela vojaških zgodovinarjev, geografov,

---

⁴ O tem nam govorijo številni ohranjeni pisni viri o vojnih pohodih, bitkah, obleganjih ipd. Med najbolj poznane danes spada delo Umetnost vojne kitajskega misleca Sun Cívuja, ki izvira iz petega stol. p. n. š. Prav tako so se ohranili številni zapisi iz Stare Grčije (Herodot, Ksenofont, Enej ipd.) in Starega Rima (Vegecij, Onasander idp.) (Žabkar 2003, 31–5).

kartografov, fortifikatorjev in balistikov. Hkrati so se mnogi »civilni« znanstveniki⁵ začeli kritično ukvarjati z vojaškimi vprašanji. V tem času je pri proučevanju vojn in oboroženih bojev v ospredju ostajala naravoslovna znanost, na drugi strani pa se je polje »vojaške znanosti«⁶ razširilo tudi na področje družboslovnih ved. Posledično se je po vzoru sistematizacije v drugih vedah začelo razmišljati tudi o sistematizaciji takratnih vojaških znanj. Prvi, ki se je sistematično ukvarjal z družboslovnimi vidiki vojne je bil Karl von Clausewitz (Žabkar 2003, 48–9). Vojno je umestil na družboslovno področje z definicijo, da je »samo nadaljevanje politike z drugimi sredstvi« (Clausewitz 2004, 28). Kljub temu še ni govoril o vojaški znanosti ampak je uporabljal pojem vojna veščina. Razdelil jo je na teorijo strategije in teorijo taktike. Njegov sodobnik Jomini je prvi natančneje predstavil sistem vojaških ved tistega časa in jo razdelil na: (1) vodenje države v vojni, (2) strategijo, (3) veliko taktiko, (4) malo taktiko, (5) vojaško logistiko, (6) vojaško inženirstvo, (7) diplomacijo, (8) vojaško statistiko in (9) vojaško geografijo (Žabkar 2003, 49).

Ključna prelomnica je bilo devetnajsto stoletje, ko je sledilo dokončno preoblikovanje iz nekdanje cehovske veščine o vojskovanju in bojevanju v moderno institucionalizirano vojaško znanost (Žabkar 2004, 50). »Vojaška znanost je bila pri tem opredeljena kot znanost o vojni oziroma o pripravah za vojno, vojskovodstvu in vojskovanju« (prav tam). Do danes se je dokončno uveljavilo spoznanje, da je vojaška znanost del družboslovja. To pa predvsem zaradi vzročno–posledične povezave s politiko, katera določa velikost, strukturo, naloge in vlogo oboroženih sil ter vojno kot družboslovni pojav. Njen predmet proučevanja je oboroženi boj, s katerim se ne ukvarja nobena druga znanost ali veda. Hkrati pa se pri proučevanju opira na dosežke matičnih družboslovnih in tehničnih ved. Danes je vojaška znanost prestopila ortodoksne okvire ukvarjanja z vojskovanjem in bojevanjem, saj se oborožene sile vse pogosteje uporabljajo za reševanje drugih problemov in nalog. Zaradi tega sodobno vojaško znanost sestavlja sistem ved, katerega podsistemi so: (1) splošna teorija vojaških ved, (2) teorija odvrčanja nasprotnikov od uporabe oboroženih sil, (3) podsistem ortodoksnih vojaških ved, (4) podsistem neortodoksnih vojaških ved, (5) teorija vojaškega ravnotežja in mednarodnega sodelovanja, (6) podsistem vojaško tehničnih ved, (7) podsistem vojaško družboslovnih ved, (8) podsistem vojaško medicinskih ved, (9) podsistem ved o

---

⁵ Prvi izmed njih je bil Machiavelli, njegovemu vzoru so sledili številni drugi (Žabkar 2003, 44).

⁶ Pri tem je potrebno razumeti, da v osemnajstem stoletju v primerjavi z danes še ni obstajala razlika med pojmi veščina, znanje in znanost. Prav tako še ni bilo postavljene velike razlike med naravoslovnimi in družboslovnimi znanostmi. Znanost je bila definirana, kot iskanje univerzalnih zakonov narave. Šele v dvajsetem stoletju se je dokončno uveljavila delitev znanosti na tri področja proučevanja in sicer človeško mišljenje, človeško družbo in naravo. V skladu s tem se znanost deli na filozofijo, družboslovje in naravoslovje.

uporabi orožij za množično uničenje, (10) teorija razoroževanja in harmonizacije razvoja oboroženih sil in (11) teorija mobilizacije in dopolnjevanja oboroženih sil (Žabkar 2003, 72–5).

3.2 Družboslovna znanost in oborožene sile – podsistem vojaško družboslovnih ved

Vključenost družboslovnih znanstvenikov v oborožene sile ni nek nov pojav in ga lahko večkrat opazimo skozi zgodovino, kot opiše Adams (2012, 1), so se le ti mnogokrat izkazali za zelo koristne in uporabne, predvsem pri zagotavljanju znanj o kulturi. Antropologi, etnografi, politologi, sociologi ter drugi družboslovni znanstveniki že več kot dvesto let sodelujejo z vladami in oboroženimi silami. Namreč »Ameriško ministrstvo za obrambo je že med indijanskimi vojnami 1861–1865 spoznalo pomen kulture kot dejavnika v bojevanju« (Garb in drugi 2013, 119). Začetki so se navezovali predvsem na zapisovanje neznanih kultur, torej so bili vojaški častniki bolj ali manj etnografi. Med ameriško državljansko vojno pa se je že začelo pravo novačenje antropologov (Hinsley v Garb in drugi 2013, 119–20). Nove razsežnosti je nato prinesla prva svetovna vojna, kjer so družboslovne znanstvenike⁷ in njihovo sposobnost opazovanja drugih kultur ter družbenega življenja uporabili pri vohunjenju. Takoj po vojni je znani ameriški antropolog Franz Boas obsodil delo svojih kolegov in ga označil za prostituiranje znanosti (Adams 2012, 4). Vendar je duh ušel iz steklenice v času druge svetovne vojne, ko je vojna postala totalna tudi v smislu uporabe znanstvenih dosežkov. V vojno so se aktivneje vključili priznani antropologi Clyde Kluckhohn, Margaret Mead, Ruth Benedict, Gregory Bateson, ki so sodelovali pri obveščevalnih analizah in vojni propagandi. Na drugi strani pa so se nemški znanstveniki ukvarjali s kvaziznanostjo, ki je podpirala politiko tretjega rajha (Garb in drugi 2013, 120). Pomembno vlogo so družboslovci ohranili tudi v času hladne vojne. Njihovo delo se je nanašalo predvsem na delo v obveščevalnih službah. Prav tako se je področje dela razširilo s pomočjo raziskovalnih projektov in raziskav, ki so jih naročale vlade in predvsem same oborožene sile. Tako je na primer CIA financirala antropološke projekte⁸ (Adams 2012, 10). Kot vidimo je povezava med družboslovno znanostjo in varnostnim sektorjem prisotna že od nekdaj in ostaja aktualna še danes (Garb in drugi 2013, 120). Vojaška znanost se je razvijala postopoma, tako so se postopoma v njo vključevala tudi družboslovna znanja. Sodobna

---

⁷ Med najbolj znane spadajo: antropologa Richard Burton in Snouk Hurgronje, ki sta delovala kot vohuna, sociolog Emile Durkheim, ki je pisal propagandne pamflete za francosko vojsko, arheolog Sylvanus Morely, ki je prav tako deloval kot vohun ipd. (Adams 2012, 4 in Svete 2013, 120).

⁸ Med najbolj znane spada projekt Human Relations Area Files (Svete 2013, 120).

vojaška znanost se je do danes razvila v sistem, katerega podsistem so tudi vojaškodružboslovne vede. Tako se s proučevanjem oboroženih sil in oboroženega boja ukvarjajo: polemologija, mednarodno vojno pravo in pravo oboroženih spopadov /.../ vojaška sociologija, vojaška psihologija, vojaška andragogika, vojaška ekonomija, vojaška etika ipd. (Žabkar 2003, 86). Kot opiše Kardov (2009, 108) se je kot stalnica razvoja vse do danes ohranila problematičnost odnosa med družboslovno znanostjo in oboroženimi silami.

4 SODOBNI OBOROŽENI KONFLIKTI

Nekatere dogodke lahko interpretiramo kot prelomne zgodovinske točke. Te oznanjajo konec določenega obdobja in naznanjajo začetek novega obdobja, ki se izrazito razlikuje od predhodnega. Ena izmed takih točk je nedvomno konec hladne vojne (Dannreuther 2007, 13). Mednarodni sistem je po koncu hladne vojne doživel velike spremembe. S širjenjem globalizacije so se hkrati pojavili novi vzorci sodelovanja, a na drugi strani tudi konfliktov med državami in drugimi nedržavnimi akterji (Newman 2014, 22). S proučevanjem le teh se ukvarjajo znanstveniki iz različnih področjih, od varnostnih študij, mednarodnih odnosov, politične teorije, politične ekonomije ipd. (Malešević 2010, 12). Najbolj vsestransko pa se s proučevanjem le teh ukvarja konfliktologija. »V splošnem gre pri analizi konfliktov za vsestranski pogled na vse vidike določenega konflikta« (Svete in drugi 2011, 28). Vendar sistematično znanstveno proučevanje oboroženih konfliktov ter s tem sistematično zbiranje podatkov o oboroženih konfliktih najdemo šele v začetku dvajsetega stoletja⁹. Pri proučevanju in ugotavljanju trendov sodobnih oboroženih konfliktov pa se omejujemo na obdobje po letu 1980 do danes (Svete in drugi 2011 28–30). V zadnjih letih so se na področju proučevanja in analize konfliktov za konceptualizacijo novih konfliktov začeli uporabljati različni termini: vojne med ljudstvi, vojne tretje vrste, hibridne vojne, privatizirane vojne, post moderne vojne ipd. Najbolj se je uveljavil pojem nove vojne (angl. new wars) (Kaldor 2013, 1). Tako lahko govorimo, da »se danes dogajajo nove vojne oziroma nove oblike vojn, ki so po svoji naravi drugačne od tistih, ki so jih izvajale nacionalne države« (Kaldor v Rutar 2012b, 147). Argumenti novih vojn zagovarjajo, da se te od prejšnjih razlikujejo po obsegu (znotrajdržavni namesto meddržavni konflikti), metodah, modelih financiranja (zunanji namesto notranji), za njih so značilni spopadi nizke intenzivnosti z visoko stopnjo brutalnosti in z namernim ubijanjem civilistov (Malešević 2010, 312).

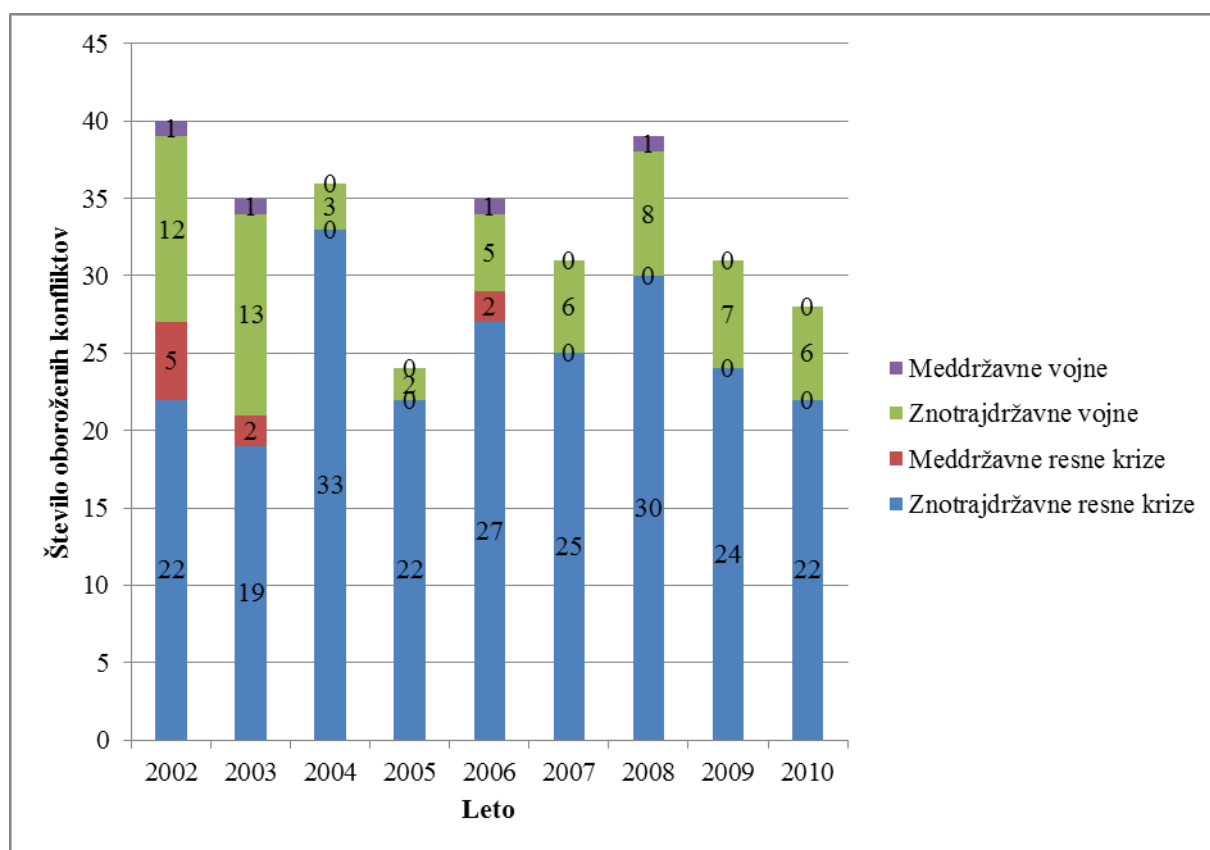
---

⁹ »Pripišemo jih lahko Pitrimu A. Sorokinu /.../, Quincyju Wrightu /.../ in Lewisu Fryu Richardsonu (Svete in drugi 2011, 28).

4.1 Trendi

Trend, ki je prisoten na področju oboroženih konfliktov že vsaj šestdeset let je prevladovanje znotrajdržavnih konfliktov. Ob koncu hladne vojne je to postalo le še bolj očitno, saj se je število meddržavnih konfliktov takrat praktično zmanjšalo na nič, v zadnjih letih pa se je ponovno nekoliko povečalo. Na drugi strani se je naglo povečalo število znotrajdržavnih konfliktov (Svete in drugi 2011, 22). Če nadalje pogledamo statistične podatke¹⁰ (glej tudi graf 4.1) v obdobju med leti 2002 in 2010 ugotovimo, da se število oboroženih konfliktov giblje med 30 in 40 na leto, izstopa zgolj leto 2005 z »le« 24 oboroženimi konflikti.

Graf 4.1: Gibanje števila oboroženih konfliktov v obdobju od leta 2002 do 2010

Vir: HIIK (2002, 3–4), HIIK (2003, 3–5), HIIK (2004, 3–5), HIIK (2005, 1–3), HIIK 2006 (1–3), HIIK (2007 1–3), HIIK (2008, 1–2), HIIK (2009, 1–3), HIIK (2010, 1–2).

¹⁰ Pri tem uporabljam statistične podatke Conflictbarometra, ki ga pripravlja Heidelberg Institute for International Conflict Research. Konflikt opredeli kot »nasprotje interesov (razlike v stališčih) glede nacionalnih vrednot in traja določen čas z določeno intenzivnostjo med najmanj dvema akterjema (organizirane skupine, skupine držav, organizacije), ki so odločena, da dosežejo svoje interese in cilje« (Conflictbarometer 2010, 88). Pri tem loči med petimi stopnjami intenzitete: (1) latentni konflikt, (2) manifestni konflikt, (3) kriza, (4) resna kriza in (5) vojna. Med oborožene konflikte lahko uvrstimo resne krize in vojne, saj gre za nasilna konflikta visoke stopnje, pri katerih se oborožene sile uporabljajo na organiziran način (za več glej Conflictbarometer 2010, 88–90).

Od leta 2002 do 2010 je prisoten trend upadanja števila oboroženih konfliktov. Le leta 2008, ko je bilo zabeleženih 39 oboroženih konfliktov, se je število najbolj približalo številu oboroženih konfliktov v letu 2002, po tem pa znova upade. Število vojn je v primerjavi z resnimi krizami dosti manjše. Proti koncu leta 2010 se je njihovo število zmanjšalo tako, da se konstantno giblje okrog 6 na leto. Če pogledamo oborožene konflikte, vidimo, da se nadaljuje trend znotrajdržavnih konfliktov, ki močno presegajo število državnih (glej graf 4.1).

Geografsko gledano vidimo, da je največ oboroženih konfliktov na območju Azije, Bližnjega vzhoda in Afrike. Žariščne točke so predvsem skorajda celotna regija Bližnjega vzhoda, v Aziji Afganistan, Bangladeš, Indija in Pakistan ter v Afriki Čad, Kongo, Sudan in Somalija. V Ameriki je večina oboroženih konfliktov skoncentrirana na območje Kolumbije in Mehike. V Evropi so bili konflikti najbolj intenzivni po koncu hladne vojne, ko je razpadel vzhodni blok in Jugoslavija. Po podatkih Conflictbarometra (2010, 11) sta v Evropi le dve resni krizi in sicer sta to konflikta med Rusijo in islamisti v Dagestanu in Ingušetiji. Kot ugotavljajo Svete in drugi (2011, 32) se žariščna območja konfliktov krčijo. Kar kaže na to, da so zdajšnji konflikti bolj kompleksni. Asimetrija ni več izjema, temveč bolj pravilo sodobnih (oboroženih) konfliktov. Njihov konec kot vojaška zmaga je vse manj verjeten izid, bolj verjetno je premirje in nadaljevaje konflikta.

Kot opisuje Kaldorjeva (2013, 1–8) je logika sodobnih oboroženih konfliktov – imenuje jih oboroženi konflikti globalizacije, drugačna od prejšnjih. Za njih je tipično, da se dogajajo v državah, kjer je slednja izgubila oblast oziroma obstaja odsotnost državne oblasti. Hkrati je to tudi posledica odpiranja preostalemu svetu. V takih okoliščinah se razločevanje med državnim in nedržavnim, javnim in zasebnim, notranjim in zunanjim, ekonomskim in političnim, ter celo med vojno in mirom zabriše. Porušitev teh dvojnih razmerij pa je hkrati vzrok in posledica nasilja. Torej je logika sedanjih konfliktov drugačna od logike konfliktov, ki so se dogajali v obdobju devetnajstega in dvajsetega stoletja. Natančneje se to odraža na štirih področjih:

- *akterji*; v prejšnjih vojnah so se bojevale regularne oborožene sile držav, medtem, ko se v novih oboroženih konfliktih bojujejo različna omrežja, sestavljena iz državnih in nedržavnih akterjev (regularne oborožene sile, plačanci, džihadisti, vojske vojnih poglavarjev, paramilitarne enote ipd.),
- *cilji*; v prejšnjih vojnah so se bojevali za geopolitične interese ali zaradi ideologije (npr. demokracija in socializem), medtem, ko danes v ospredje vse bolj stopajo

identitete, predvsem politične identitete, katerih namen je določeni skupni pridobiti oblast nad državo,

- *metode*; prejšnje vojne so temeljile na bitkah, kot odločilnemu spopadu, pri katerih se je z vojaškimi sredstvi osvajalo ozemlje nasprotnika. Medtem, ko so pri sodobnih konfliktnih bitke redke in vse pomembnejši postaja nadzor nad ljudmi (tipičen primer je prisilna razselitev ljudi z drugačno identiteto oziroma mnenjem). Prav tako je nasilje vse pogostejše usmerjeno zoper civiliste, kot način nadzora nad ljudmi, namesto zoper sovražnikove sile,
- *oblike financiranja*; prejšnje vojne so bile večino financirane s strani držav (davki ali druge države pokroviteljice). V šibkih državah, so davčni prihodki nizki, prevladuje predvsem zasebni plenilski kapital pridobljen s plenjenjem in ropanjem humanitarne pomoči, ugrabitvami, tihotapljenjem drog, ljudi in različnih virov itn. Tako je financiranje sodobnih konfliktov del globalne decentralizirane ekonomije, kjer so prispevki nizki in predvsem odvisni od nadaljnjega nasilja.

V takih oboroženih konfliktnih so se oborožene sile prisiljene znajti in delovati v več različnih okoljih kot kadarkoli prej. Prejšnjo jasno sliko o sovražniku so zamenjale različne konfliktna razmere, ki zahtevajo pogajanja in poznavanje kultur ter sposobnost ostati nevtralen, a hkrati morajo ostati sposobne braniti se pred agresijo. To ustvarja zamegljeno sliko prijatelj/(ne)sovražnik. Prav tako se na območju operacij v drugih državah srečujejo še z drugimi akterji (vladne in nevladne organizacije ipd.). To zahteva veliko medkulturnih kompetenc (Winslow in drugi 2003, 299–300). V sodobnih asimetričnih oboroženih konfliktnih »vojaška sila ni edini oziroma celo najboljši način za doseganje ciljev v konfliktu /.../ izjemno pomembni načini bojevanja /.../so zavajanje nasprotnika, presenečenje, osamitev ter kombiniranje različnih pristopov in napadov« (Svete in drugi 2011, 35).

4.1.1 Afganistan in Irak

Zgoraj naštetih ugotovitev lahko navežemo tudi na konflikta v Afganistanu in Iraku. Oba konflikta sta del tako imenovane »globalne vojne zoper terorizem«. Kot opiše Rogers (2008, 179) se je vojna začela z napadom na Afganistan in nadaljevala s preemtivnim¹¹ vojaškim

---

¹¹ Je napad na potencialnega sovražnika preden ta napade prvi naše lastne sile oziroma ozemlje (Bowyer 2002, 167).

napadom na Irak, ki sta bila del tako imenovane »osi zla¹²«, za katero se je verjelo, da razvija orožje za množično uničenje in podpira teroristične organizacije ter s tem predstavlja grožnjo ameriški nacionalni varnosti. Na drugi strani je ta vojna temeljila na »logiki in prepričanju, da lov in odstranitev teroristov ter avtokratskih voditeljev, ki so jih podpirali, prispeva k mednarodnemu miru in varnosti« (Bell 2011, 309). Prav tako sta afganistanski in iraški konflikt med najpomembnejšimi konflikti po koncu hladne vojne, saj strani udeležene v njiju predstavljajo najpomembnejše centre moči. Pri tem se ne misli zgolj ZDA ampak tudi na Kitajsko, evropske države članice NATA ter Indijo. Na drugi strani je potrebno upoštevati tudi regionalne sile, predvsem Iran in Pakistan (Svete in drugi 2011, 64).

Afganistanski »konflikt, ki se je začel 17. oktobra 2001, je internacionaliziran interni konflikt« (Svete in drugi 2011, 91). Povod za konflikt so bili teroristični napadi 11. septembra 2001 v ZDA. Konflikt lahko razdelimo na dve fazi. V prvi fazi, ki je trajala okrog dva meseca, so ZDA skupaj z zavezniki in Severnim zavezništvom zrušili talibanski režim. Temu je sledila druga faza oziroma okupacija, ki sta jo zaznamovala strategija za vojaški poraz talibanov in poskus stabilizacije ter pokonfliktna obnova. Kasneje so se ZDA osredotočile tudi na protiuporniško strategijo (Encyclopedia Britannica 2014a). Iraška vojna, znana tudi pod imenom druga zalivska vojna, se je začela 20. marca 2003 z napadom ZDA in Velike Britanije. Kot vzrok so navedle, da diktatorski režim Sadam Huseina proizvaja orožje za množično uničenje. V prvi fazi je šlo za konvencionalni spopad, kjer so ameriško-britanske sile v dveh mesecih porazile iraške vojaške in paravojaške sile. V drugi fazi je sledila okupacija, ki sta jo zaznamovala stabilizacija ozemlja in boj zoper upornike. Decembra 2011 so ZDA umaknile svoje sile iz Iraka (Encyclopedia Britannica 2014b).

Tako v Afganistanu kot tudi v Iraku so ameriške sile skupaj z zavezniki v prvem delu hitro in uspešno opravile z nasprotnikom: v Afganistanu s specialnim delovanjem pripadnikov specialnih sil, obveščevalnih sil in Severnega zavezništva, v Iraku pa konvencionalno z uporabo omrežnih, visokotehnološko opremljenih oboroženih sil. V obeh primerih je šlo v prvi fazi konflikta vse po maslu. Do zapletov je prišlo pri okupaciji, ko je bilo potrebno obvladati ozemlje oziroma stabilizirati državo. Vesternizacija in s tem vnašanje zahodnega modela demokracije in svobode očitno ni bila uspešna. Podobno se je izjalovilo upanje, da bo razdelitev oblasti med različne verske, etnične in klanske ter druge skupine vzpostavilo

---

¹² To besedno zvezo je uporabil predsednik Bush, s katero je označil Afganistan, Irak, Iran, Severno Korejo, kot glavno grožnjo ne le ZDA ampak tudi mednarodnemu miru in varnosti.

ravnotežje moči v državi. Posledično so v obeh državah ponovno zaživele in pridobile moč uporniške skupine (Svete in drugi 2011, 91). Kot odgovor na neuspešno protiteroristično strategijo se je pojavila protiuporniška strategija (Bell 201, 310). Ta je bila sprva uporabljena v Iraku, ter nato prenesena na afganistanski konflikt. Pri tem so ZDA z zavezniki uporabili različne ukrepe, kot so: okrepitev domačih oboroženih sil, kopenske operacije proti vodjem upora, patroljiranje na terenu, prizadevanje za obnovo države, ki naj bi preprečila povezavo med civilnim prebivalstvom in uporniki ipd. (Svete 2011, 90–1).

5 HUMAN TERRAIN SYSTEM

5.1 Protiuporniška strategija – izhodišče nastanka HTS

Ameriška strategija je sprva, tako v afganistanskem kot tudi v iraškem konfliktu, temeljila na odstranitvi takratnih režimov, kot izhodišča za pridobitev lokalnega prebivalstva na svojo stran. Oziroma kot opiše Spearova (2008, 390) »je takratna Busheva administracija pričakovala /.../ in predpostavljala, da bodo ameriške oborožene sile pozdravljene kot osvoboditelji«. Vendar se je ta predpostavka bolj ali manj izkazala za napačno. Kot opiše Rutar (2013, 9) se je posedovanje v Afganistanu in Iraku povsem izjalovilo, kljub uspešno izpeljanemu vojaškemu posredovanju. Na to kažejo problemi postkonfliktnega upravljanja Afganistana in Iraka. »Načrt ustoličiti marionetno vlado (v Afganistanu Karzaj, v Iraku Calabi) kot simbol spremembe režima v državi, izdatno financiranje rekonstrukcije in nešteti projektov kot simbola širjenja demokratičnih vrednot in svobode ter prisotnost minimalnih vojaških sil v državi kot opomin sovražnikom na njihovo inferiornost se je klavrno izjalovil« (prav tam). Zaradi tega so ne le koalicijske oborožene sile v Afganistanu in Iraku ampak tudi politiki potrebovali novo strategijo. Leta 2006 so ameriške oborožene sile na podlagi znanj in izkušenj, že iz Vietnama ter na novo pridobljenih v afganistanskem in iraškem konfliktu, oblikovale priročnik za protiuporniško delovanje (FM 3-24). Na podlagi le tega je nastala protiuporniška strategija, v kateri so bile oblikovane nove doktrinarne usmeritve delovanja oboroženih sil v afganistanskem in iraškem konfliktu.

Kot opiše Rutar (2013, 10) strategija temelji na devetih paradoksih, ki jih opredeljuje Patraeus:

- (1) bolj kot varuješ lastne sile, manj si varen; (2) več sil kot uporabiš, manj si učinkovit; (3) bolj kot je protiuporniška strategija uspešna, manj sil lahko uporabiš in večje tveganje prevzameš; (4) včasih je storiti

nič najboljše delovanje; (5) najboljša orožja protiuporniške strategije ne streljajo; (6) tisto, kar »okupirana« država dela zadovoljivo, je bolje, kot da mi delamo enako dobro; (7) če je taktika uspešna ta teden, mogoče ne bo naslednji; (8) taktični uspeh ne zagotavlja ničesar in (9) najpomembnejših odločitev ne sprejemajo generali.

Iz tega izhaja tudi bistvo strategije, ki temelji na prenosu težišča (angl. Center of Gravity) iz sovražnika na prebivalstvo oziroma družbo samo. Se pravi cilj vojaških operacij postane pridobivanje simpatij. Protiuporniška strategija (FM 3-24) celotno poglavje posveča kulturi in njenemu pomenu v vojaških protiuporniških operacijah. Kot opiše Rutar (2013, 9–10) se od »klasične«, konvencionalne loči na naslednjih temeljnih značilnostih: usmerjenost na ljudstvo namesto na upornike, ključni vlogi obveščevalnih informacij, združenem civilnem in vojaškem delovanju ter pripravljenosti na dolgotrajno prisotnost.

Za doseganje le tega pa je pomembna kulturna ozaveščenost oboroženih sil. Kot opiše general Freakley (v Kepp in drugi 2006, 9) kulturna ozaveščenost oboroženim silam vedno ne omogoča, da napovejo kaj bodo storili sovražniki ali neborci, ampak omogoča razumevanje njihovih motivov oziroma kaj je pomembno za njih ter najpomembnejše, kako si lahko pridobijo podporo prebivalstva ali vsaj zmanjšajo njihovo podporo in pomoč sovražniku. Saj kot opiše Rutar (2012a, 92) to omogoča, da se lokalno prebivalstvo na konfliktnem območju vključi v politični in miroljubni proces rekonstrukcije države in preprečuje novačenje le teh za upornike in teroriste.

V zahodnih vojskah, predvsem ameriški se je začelo iskanje doktrinarnih in praktičnih rešitev, ki bi reševale problem kulturne ozaveščenosti oboroženih sil na samem terenu. Bistveno komponento vsake rešitve predstavlja upoštevanje lokalnega družbenega okolja, ki je vzrok in posledica uporništv (Rutar 2012a, 93). Protiuporniška strategija FM 3-24 (2014 3. pogl.) opisuje tri metode reševanja problema: (1.) vsak posamezni pripadnik oboroženih sil mora poskrbeti za čim boljši odnos z lokalno skupnostjo (poskušanje hrane, spoznavanje navad in običajev, učenje in spoznavanje jezika ipd.), (2.) vloga poveljnikov je, da preko štaba poskrbijo za čim boljšo kulturno ozaveščenost podrejenih in da je le ta del načrtov in aktivnosti enot ter (3.) poveljniki se lahko obrnejo na zunanje zmogljivosti, ki so jim na voljo, med te spada tudi HTS.

5.2 Kaj je HTS

Razmišljanja v smeri kulturne ozaveščenosti ameriških oboroženih sil v Afganistanu in Iraku so se pojavila že leta 2005. Rešitev je leta 2006 prvi predlagal Oddelek za študije tujih vojsk¹³. Na podlagi zgodovinskih izkušenj in poskusov je predlagal ustanovitev projekta HTS. Temeljlil je na ideji ustanovitve skupine družboslovnih znanstvenikov, ki bi z ustrezno znanstveno metodo pridobila verodostojne podatke o dejanskem stanju in po analizi le teh neposredno svetovala poveljujočim pri odločanju. Še istega leta je projekt prevzel Center za doktrino in usposabljanje (TRADOC) ter poskrbel za uresničitev projekta. V operativni rabi je začel delovati leta 2007, ko so bile v Afganistan in Irak napotene prve take skupine (Rutar 2013, 93). Torej je HTS del širšega trenda, da poleg fizično-geografskega poznavanja terena, oborožene sile potrebujejo tudi poznavanje družbenega. Bil je zamišljen kot način zaposlitve kulturne vrzeli (pomanjkanje kulturne ozaveščenosti) oboroženih sil (Zehfuss 2012, 176). Kot pojasnijo Garbova in drugi (2013, 11) se nam pri tem »vsiljuje primerjava z bojnim informacijskim novinarstvom (angl. embedded journalism)«. Se pravi, da bi lahko v tem primeru govorili o »embedded social scientists«. Protiuporniška strategija FM 3-24 (2014, 3. pogl.) HTS definira kot metodo, ki zagotavlja podporo poveljnikom na vseh ravneh, od taktične do strateške, s pomočjo terenskih raziskav in analiz lokalnega prebivalstva, kot enega izmed pomembnejših dejavnikov za izvajanje nalog in doseganja zastavljenih ciljev. To poveljnikom omogoča boljše razumevanje okolja operacij s perspektive lokalnega prebivalstva. Prav tako mu omogoča predvidevanje kako bodo ukrepi vplivali na lokalno prebivalstvo in kako jih le to dojema. Kot opiše HTS (2014a) je poslanstvo HTS »podpirati sprejemanje odločitev poveljnikov in s tem izboljšati proces odločanja ter s tem skrbeti za izmenjavo sociokulturnega znanja«. Poleg tega HTS skrbi za novačenje ustreznega kadra, njihovo usposabljanje in napotitev na območje delovanja (prav tam).

Organizacijsko, glede na ravni delovanja, HTS lahko razdelimo na štiri ravni

- terenske skupine (angl. Human Terrain Teams – HTT), delujejo do brigadne ravni in neposredno na terenu ter so povsem integrirane v strukturo posamezne enote (Fawcett 2009, 29);

---

¹³ Angl. Foreign Military Study Office, je del raziskovalne institucije ameriške vojske v Ft. Leavenworthu v zvezni državi Kansas. Ima bogato zgodovino proučevanja zgodovine vojskovanja, danes pa se ukvarja z različnimi vojaško-varnostnimi vprašanji. Za več glej: <http://fmso.leavenworth.army.mil/>.

- analitične skupine (angl. Human Terrain Analysis Teams – HTAT), delujejo nad brigadno ravno (divizije, regionalna poveljstva) in so integriran del poveljstva z nalogo pripravljat analize in ocene za poveljnika (Mcfate in Fondacaro 2011, 68–70);
- skupine za usklajevanje (angl. Theatre Coordinations Elements – TCO) in podporni elementi (Theatre Support Office – TSO), delujejo na ravni kriznega območja (Rutar 2012a 93),
- raziskovalna skupina (angl. Social Science Research and Analysis – SSRA) je večja akademska mreža, deluje kot nepremostljiva enota nastanjena v ZDA. S svojim znanjem in informacijami podpira preostale izpostave na terenu. Natančneje izvaja kvantitativne in kvalitativne raziskave na podlagi podatkov, ki so bili pridobljeni na terenu. Prav tako zagotavlja podporo ekipam na terenu in sicer zagotavlja empirične podatke o prebivalstvu in programsko opremo za upravljanje analiz ter upravlja podatkovno bazo, kjer se arhivirajo podatki pridobljeni z analizo skupin iz terena (Fawcett 2009, 28–9).

Notranja struktura enot¹⁴ je pri HTT in HTAT ter TCO podobna. Ekipe so sestavljene iz vodje skupine, ki vodi usklajevanje in nadzor znotraj enote, en ali dva družboslovna raziskovalca, ki določata raziskovalne metode in instrumente za pridobivanje podatkov, en ali dva raziskovalna menedžerja, ki sta odgovorna za zbiranje, urejanje, hranjenje analiz ter posredovanje podatkov in analitika, ki skrbita za stik z lokalnim prebivalstvom, na drugi strani pa skrbita za izobraževanje in usposabljanje pripadnikov podpirane enote. Medtem, ko TSO skrbi zgolj za logistično in administrativno podporo za delovanje HTS (Rutar 2012a, 94).

Bistvo delovanja HTS je v načrtnem, neposrednem, temeljitem in verodostojnem zbiranju ter obdelavi podatkov in informacij. To omogoča sestaviti sliko družbenega okolja, kjer deluje enota. Poveljnikom pa omogoča sprejemanje ustreznih odločitev. To je tudi del širšega spoznanja o potrebi, da poveljujoči v operacijah in misijah po svetu, pri sprejemanju odločitev upoštevajo tudi vidik vpliva njihovih odločitev na lokalno prebivalstvo. HTS v ta namen izvaja naloge, kjer raziskuje:

- družbo (nacionalno ali plemensko pripadnost, zgodovino itd.),
- socialno strukturo (življenjski standard, izobrazbo, razslojenost itd.),

---

¹⁴ Za podrobnejši opis strukture HTT, glej poglavje 5.2.2.

- kulturo (navade, običaje, obrede, verovanje, vrednostni sistem itd.),
- jezik (pismenost, sporazumevanje itd.),
- moč in avtoriteto (formalni/neformalni voditelji, tehnike poslušnosti itd.) in
- interese (cilje posameznikov in skupnosti, razvoj družbe itd.) (Rutar 2012a, 93–4).

Torej je HTS zaradi svoje narave dela, obdelave podatkov in pridobivanja informacij, že od samega začetka umeščen v strukturo obveščevalne dejavnosti. Se pravi skrbi za informacije, ki sodijo na področje obveščevalne priprave bojišča (Mcfate in Fondacaro 2011, 69–70). Kot opiše Rutar (2012a, 95) je bil HTS že od samega začetka razvoja del TRADOC G2, se pravi obveščevalnega dela poveljstva. Glej tudi sliko 5.1. Ta nam prikazuje, kako se HTS razlikuje od vojaške obveščevalne dejavnosti. HTS je netradicionalen pristop, ki se osredotoča na lokalno prebivalstvo, pri tem pa uporablja »open source« oziroma javne metode. S svojimi družboslovnimi znanji zagotavlja podporo poveljnikom s sociokulturnega področja. To pa omogoča preprečevanje nevarnosti za oborožene sile. Kot opozarja Rutar (2012a, 95) je pri tem treba razumeti, da so pripadniki HTS družboslovni znanstveniki in ne izšolani obveščevalni častniki. Se pravi, da to kar je skupno HTS in vojaški obveščevalni dejavnosti je, da so njihove ugotovitve navadno rezultat obveščevalnega dela.

Slika 5.1: HTS kot del procesa odločanja in razmerje do obveščevalne dejavnosti

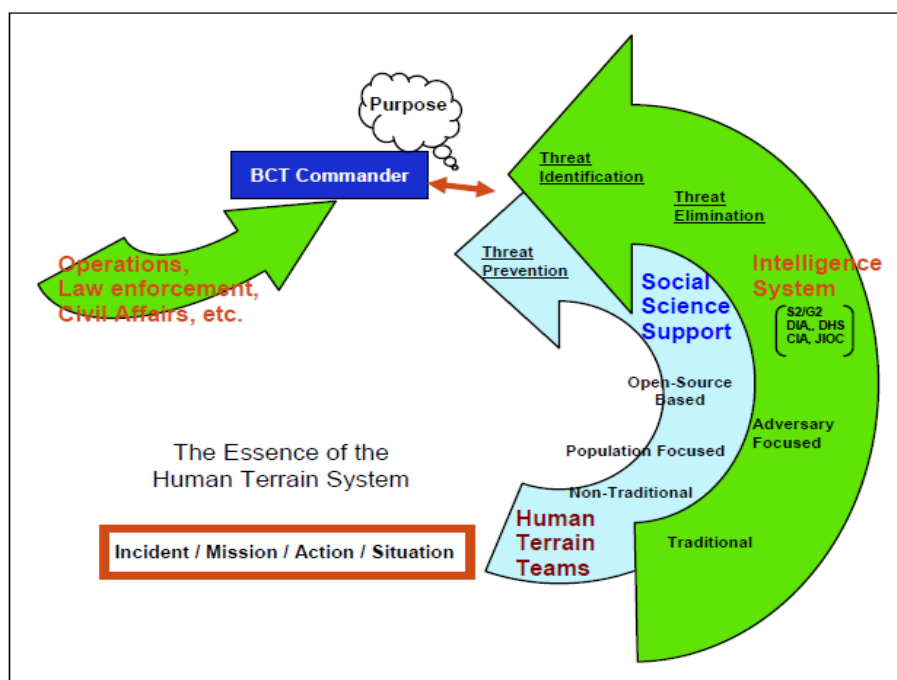

Figure 7 - Social Science Support to Military Operations

Vir: Finney (2008, 27).

HTS je tudi odraz prehoda iz protiteroristične strategije na protiuporniško. S tem se je težišče obveščevalne dejavnosti preneslo na družbeno okolje. Kot povzema Rutar Jervisa (2012a, 96) vojaška obveščevalna dejavnost ni bila zmožna zagotoviti ustreznih obveščevalnih informacij, saj je premalo pozornosti usmerjala na zbiranje informacij neposredno iz terena. To vrzel je nato zapolnil HTS. Oziroma kot natančneje opiše Rutar (2012a, 95):

Obveščevalni sistem je namenjen identifikaciji in razumevanju nasprotnika, družbena geografija je namenjena razumevanju ljudi in družbe. Pripadniki obveščevalne skupnosti so predvsem usposobljeni za zbiranje in analizo informacij o nasprotniku, ne toliko za proučevanje družbe. In prav ta pomanjkljivost je poglaviti razlog za uvedbo sistema družbene geografije – uporabiti znanstvenike, ki so šolani in usposobljeni za zbiranje informacij in analizo družbenega okolja ter družbenih pojavov kot dodatno, v okoliščinah asimetričnega bojevanja celo ključno zmogljivost za doseganje opredeljenih ciljev.

Ameriške oborožene sile so v Afganistanu razvile tudi poseben pristop, ki je kombiniran in vključuje vojaško obveščevalno dejavnost ter civilne obveščevalne zmogljivosti, ki se jih zagotavlja s pomočjo HTS. To je tako imenovan »Fusion Cell« (Mcfate in Fondacaro 2011, 69). Na drugi strani zato HTS »ne smemo zamenjevati ali primerjati z ostalimi civilnimi ali civilno vojaškimi programi in poskusi aktivnega angažiranja med lokalnim prebivalstvom (Rutar 2012a, 95). Na primer s civilno vojaškim sodelovanjem (angl. Civil Military Cooperation – CIMIC). Ta se je razvil v okviru mirovnih sil na mirovnih operacijah in misijah. Njegove temeljne funkcije obsegajo: povezave in posredovanje med civilnim in vojaškim področjem, podporo civilnemu okolju in podporo lastnim silam. Pri tem gre za vzpostavitev učinkovitih odnosov med civilnim okoljem, ki ga sestavljajo vlada, civilne organizacije, lokalno prebivalstvo ipd., in vojsko, kar je bistvenega pomena za izvajanje operacij. Sem spadajo tudi civilni funkcionalni strokovnjaki (angl. Civil Functional Specialists – CFS), ki s svojimi strokovnimi in specialističnimi civilnimi znanji pomagajo poveljniku CIMIC (Pipenbaher 2006, 259–60).

5.2.1 Ključna družboslovna znanja HTS

Kot že povedano je projekt HTS že od samega začetka opredeljen kot družboslovni. Pri tem se postavlja vprašanja, katere so tiste ključne družboslovne vede, ki so vključene v človeški teren. Kot opiše Finney (2008, 12) so to antropologija, sociologija, politične vede, jezikoslovje, ekonomije, psihologija in morda še kakšna. Za premagovanje jezikovnih ovir je najpomembnejše znanje lokalnega jezika.

Vendar osrednja vloga pripada antropologiji in sociologiji. Antropologija je družboslovna veda o človeku, njegovi preteklosti in sedanjosti. Omogoča nam razumevanje celotne kompleksnosti posameznih kultur. Pri tem pa znanje črpa tudi iz drugih družboslovnih in bioloških znanj, kot tudi iz humanistike in naravoslovja (American Anthropological Association 2014). »Njen predmet sta človek in bivanje v odnosu do narave /.../ zanima jo človeški rod, njegove značilnosti in razvoj ter s tem povezana kontinuiteta človeške vrste /.../ izvor (predniki) in oblike človeškega življenja, /.../ ostanki preteklih načinov življenja skupnosti v sedanjem času ipd.« (Rutar 2012a, 98). Pomen antropologije se v HTS odraža predvsem skozi metodologijo. Kot opiše Društvo antropologov Slovenije (2005) te temeljijo predvsem na terenskem delu, pri tem najbolj izstopajo etnografije – intenzivne študije primerov. Pri tem nastane neposredna zbirka podatkov, ki jih raziskovalec že analizira in ovrednoti na terenu.

Druga pomembna veda je sociologija. Je »znanost, ki se sistematično ukvarja s proučevanjem družbe, družbenega življenja in življenjem posameznika v družbi. Raziskuje zlasti družbeno ravnanje človeka, njegovo učinkovanje na družbo, pa tudi najrazličnejše mreže medčloveških odnosov (družbene skupine, skupnosti, družbe ipd.)« (Lavrenčič 2008, 2). Pri tem uporablja različne metode in tehnike raziskovanja (anketa, intervju, analiza dokumentov, eksperiment, opazovanje z udeležbo ipd.). Njen cilj je pridobiti znanje o človekovi družbeni aktivnosti. Pri tem se osredotoča na različna področja: družbena organiziranost (družina, etnične skupine itn.), socialna psihologija (obnašanje, norme, verovanja, itn.), demografija (pismenost, migracije itn.), do razvoja političnih institucij, ideologije, kulture ipd. (Rutar 2012a, 98).

HTS je s pomočjo družboslovnega znanja prispeval številna uporabna znanja, nekatera so zgolj za interno rabo, večina pa jih je dostopna širši javnosti. Sistem pridobljenih znanj se nenehno širi in izpopolnjuje bazo podatkov. S tem omogoča poglobljene študije družbenega in kulturnega življenja lokalnega prebivalstva. Na ta način so nastali: študija afganistanskega plemena Paštunov, poročilo o vplivu salafistov in whabistov na posamezne skupnosti v Afganistanu, študija Afganistan v letu 2010 – študija prebivalcev Afganistana ipd. (Rutar 2012, 98–9). Med najbolj uporabne spada družben zemljevid (angl. mapping), ki omogoča proaktiven in učinkovit odziv na dogodke (glej tudi sliko). V bistvu je to računalniški model v katerega so vnesene pomembne informacije o lokalnem prebivalstvu (Marr in drugi 2008). »Ker gre za zanesljiv model, saj so informacije pridobljene neposredno na terenu in posodobljene, je nepogrešljiva podpora procesu bojnega odločanja v poveljstvih« (Rutar 2012a, 100).

Slika 5.2: Primer zemljevida pridobljenega z »mappingom«

Vir: Marr in drugi (2008, 19).

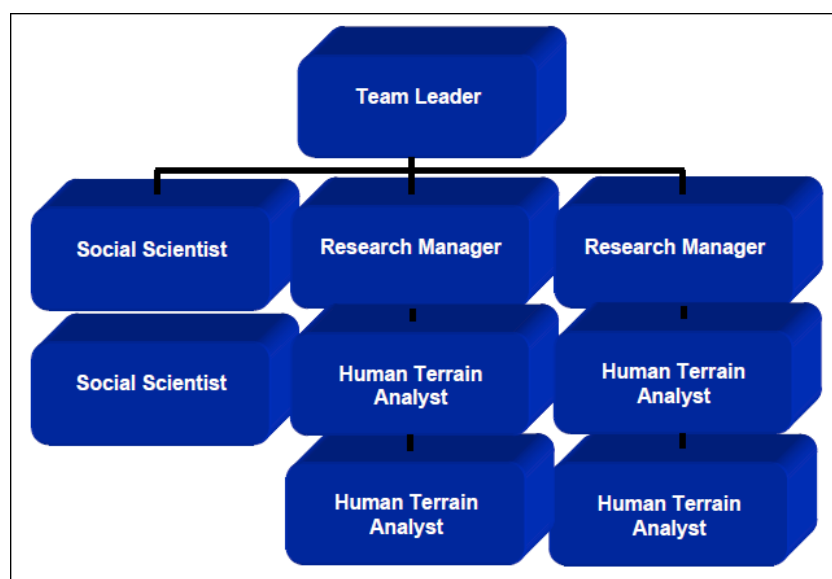
5.2.2 Human Terrain Team

Kot posebej pomembno se mi zdi izpostaviti HTT, saj ti predstavljajo najpomembnejši del HTS. To razlaga tudi Rutar (2012a 94), »čeprav je za uspešno delovanje celotnega sistema pomembno delovanje vsakega posameznega člana, je v sistemu /.../ ključ do uresničitve poslanstva posebej izpostavljeno delovanje skupin na terenu«. Delovanje HTT lahko razdelimo v tri ključne skupine:

- Izvajanje družboslovnih raziskav; HTT neposredno vključuje družboslovne znanstvenike v bojne enote, ki so strokovnjaki za terenske raziskave. Pri tem sami določajo raziskovalne pristope in kvantitativne ter kvalitativne metode družboslovnega raziskovanja, kot so pol-strukturirani intervjuji, odprti intervjuji, javnomnenjske raziskave, ankete, opazovanje z udeležbo ipd. S tem omogočajo oboroženim silam zapolniti kulturno vrzel.
- Operacionalizacija zbranih podatkov, zbrani podatki so obdelani na ustrezen, relevanten in racionalen način za »vojaško občinstvo«. Pomembno je tudi, da so obdelani hitro v realnem času, tako da so uporabni za vojaške enote.
- Oblikovanje analitičnega kulturnega okvirja za operativno načrtovanje, odločanje in ocenjevanje. Se pravi, da je HTT del procesa odločanja in pri tem svetuje o uporabi informacij, ki so pridobljene na terenu (Finney 2008, 4–5).

Prav to je tisto, kar je nenavadno pri projektu HTS. »Saj /.../ od akademskega okolja ne pričakujemo delovanja na terenu, še posebej ne na varnostno tveganih območjih« (Rutar 2012a, 94). HTT so sestavljene iz petih do devetih članov, tako z družboslovnim znanjem kot tudi vojaškim znanjem (glej tudi sliko 5.2). Vendar je njihova posebnost, da so večinoma civilisti, predvsem diplomanti ustreznih družboslovnih šol. Pri tem nosijo vojaško uniformo in so oboroženi z osebno oborožitvijo zaradi lastne varnosti ter predhodno usposobljeni vsaj z minimalnim vojaškim znanjem (Fawcett 2009, 27–9).

Slika 5.3: Struktura HTT

Vir: Finney (2008, 11).

Se pravi, da vsako ekipo sestavlja vsaj pet članov od tega: enega vodjo skupine (angl. Team Leader), en družboslovni raziskovalec (angl. Social Scientists), en raziskovalni menedžer (angl. Research Manager) in vsaj dva družboslovna analitika (angl. Human Terrain Analyst). Optimalno znotraj ekipe vsaj en član govori jezik območja delovanja, en je strokovnjak za poznavanje terena oziroma področja delovanja in en član je ženskega spola, saj to omogoča dostop do preostale polovice prebivalstva – žensk in otrok, ki so pogosto v vojaških operacijah prezrte (Finney 2008, 11). Delo je natančno razdeljeno:

- *Vodja skupine* je poveljnik in glavni svetovalec poveljujočega, ki mu je bil dodeljen HTT. Odgovoren je za nadzor nad delom ekipe in skrbi, da poteka v skladu z potrebami vojaških enot. Po izobrazbi gre za vojaškega častnika. Njegova ključna naloga pa je integracija HTT v vojaško enoto. Pomembno je, da postane zaupanja vreden svetovalec poveljnika (Finney 2008, 11–2).

- *Družboslovni raziskovalec* je odgovoren za določanje ustreznih raziskovalnih metod in ciljev. Se pravi, da določa instrumente raziskovanja (ankete, intervjuje) ter izbere metodo zbiranja in obdelave podatkov. Opravlja etnografske in družboslovne raziskave, ki so v skladu z raziskovalnim pristopom ekipe in nalogo enote. Po izobrazbi so to doktorji znanosti s področja kulturne antropologije, sociologije, mednarodnih odnosov, politologije ali strokovnjaki s področja ekonomije. S svojim delom pomagajo ustvariti celotno sliko družbenega okolja. Med njihove naloge spada tudi svetovanje poveljniku o uporabi in učinkih neubojujnih sredstev na lokalno prebivalstvo (Finney 2008, 12–3).
- *Raziskovalni menedžer* njegova naloga »je, da zbere, uredi in shrani pridobljene analize ter posreduje vse izdelke skupine. Pri tem uporablja ustrezno informacijsko tehnologijo« (Rutar 2012a, 94). Njegovo znanje arhiviranja pa omogoča hiter dostop do potrebnih dokumentov. Sodeluje tudi z družboslovnimi raziskovalci. Pomaga oblikovati raziskovalni pristop in po potrebi izvaja etnografske intervjuje na terenu. Vključen je tudi v delovne skupine, kar daje možnost HTT, da sodeluje pri oblikovanju prihodnih operacij, s tem ko podaja podatke in informacije o kulturnih dejavnikih za operativno pripravo bojišča (Finney 2008, 14–5).
- *Družboslovni analitik*, so eksperti s področja poznavanja kultur in regije, v nekaterih primerih tudi z jezikovnega področja. S svojim strokovnim znanjem dopolnjujejo delo družboslovnih raziskovalcev, ki so bolj metodološko usmerjeni. Z delom omogoča zavedanje in razumevanje kako kulturni in regionalni dejavniki vplivajo na vojaške operacije. Neposredno izvajajo intervjuje, spremljajo enote na patroljah, udeležujejo se sestankov z lokalnim prebivalstvom, identificirajo posameznike, ki vplivajo na okolje ipd. Poleg zbiranja podatkov te tudi interpretirajo in ocenjujejo tako, da jih lahko uporabijo drugi deli HTT ali vojaška enota. Se pravi so ključni del za pridobivanje in interpretacijo podatkov iz terena (Finney 2008, 16–7). Ena ključnih nalog je »zagotavljati podpirani enoti celovit pregled nad rezultati raziskav ter izvajati predavanja in usposabljanja za pripadnike podpirane enote« (Rutar 2012a, 94).

5.3 Dileme in prihodnost HTS

Največja dilema, ki se je pojavila v javnosti in stroki je vprašanje etičnosti projekta HTS. Kritiko je doživel predvsem s strani akademske antropološke skupnosti. Zehfussova (2011, 177) »antropologe označi kot najbolj kontroverzno orožje v protiuoporniškem arzenalu«: HTS

je naletel na največje kritike s strani ameriškega in kanadskega društva antropologov. Izvršni odbor Ameriškega antropološkega združenja, je HTS očital zlorabo znanosti za vojaške namene – militarizacija antropologije. Celotna vojna zoper terorizem pa predstavlja sporen koncept. Kot ključen problem izpostavlja vključenost HTT neposredno v bojne enote, nosijo uniformo in oborožitev za osebno obrambo, oziroma sistem vojaške hierarhije. S HTT ustvarja pogoje, ki niso v skladu s kodeksom etike terenskega antropološkega dela in ne ustrezajo standardu objektivnosti, transparentnosti in javnosti raziskovanja (Anthropology Today 2007, 28). Kršitev se kaže skozi instrumentalizacijo kulturnega znanja, ki je namenjeno za oborožen boj in s tem neposredno ogroža blaginjo lokalnega prebivalstva (Zehfuss 2011, 178). Ta kritika problematizira tudi vprašanje ali gre v primeru HTS za orožje za nadzor nad ljudmi. Saj se specifično znanje uporablja zoper specifično skupino lokalnega prebivalstva, kar nenazadnje omogoča manipulacijo z njimi. Kot opiše Forte (2010), lahko za HTS trdimo, da predstavlja »mehko moč¹⁵« ameriških oboroženih sil, za doseganje ciljev protiterroristiške strategije. Čeprav so neposredno del bojnih enot, saj njihov namen ni bojno delovanje.

Poleg tega je HTS naletel na kritike znotraj vojske same in je bil označen, kot nepotreben ter zapravljane denarja, saj so oborožene sile že pred tem vključevale številne civilne aktivnosti (Defense News 2012). Kljub temu je HTS še vedno v operativni rabi. Lahko pa trdim, da je prihodnost HTS vezana na značilnosti prihodnjih konfliktov, za katere lahko zgolj deloma sklepamo, da bodo podobni sedanjim. Za razumevanje prihodnosti HTS je potrebno pogledati tudi v njegovo kratko preteklost, ki je skoraj še vedno sedanjost, saj nam ti nakazujeta odgovor o prihodnosti.

HTS se je iz začetne majhne skupine znanstvenikov razvil, kot pravo »startup podjetje« v organizacijo, ki danes zaposluje okrog 530 zaposlenih. V zelo kratkem času je oblikoval, razvil, implementiral program za usposabljanje ekip HTS za delovanje na terenu (McFate in Fondacaro 2011, 64). Kljub temu je bil bolj ad-hoc rešitev za težave v afganistanskem in iraškem konfliktu, kot pa nek načrtovan proces. Na to kaže umik ekip HTS iz Iraka, ko so ga leta 2011 zapustile koalicijske sile. Vprašanje je kaj bo v Afganistanu oziroma kakšna bo misija, ko se bodo letos končale bojne operacije mednarodnih sil. Ali se bo s tem tudi

---

¹⁵ Kot opredeli Zupančič (2006, 22) mehko moč oboroženih sil predstavljajo enote, ki v bojnih operacijah neposredno ne sodelujejo (strokovnjaki za politične in civilne zadeve, socialne službe, strokovnjaki za pokonfliktno obnovo, pravni strokovnjaki, enote za psihološke operacije, varnost, medicinske enote itd.). Med tem ko trdo moč predstavljajo enote, ki se neposredno ukvarjajo z izvajanjem bojnih operacij (pehota, zračna obramba, oklepne enote, artilerija, letalstvo, inženirske enote in mornarica).

umaknile ekipe HTS iz Afganistana. Podobno o stanju v Afganistanu ugotavlja Forte (2013) in izpostavlja premik iz protiuoporniške strategije na bojevanje z zračnimi napadi brezpilotnih letal in označi HTS, kot nekaj kar bo najverjetneje potonilo v pozabo. Kljub temu pa kot navaja HTS (2014b) je bilo v Afganistanu leta 2013 štirinajst ekip HTS, ki so podpirale delovanja NATA in ISAF ter ameriških enot. Tako, da je v tem obdobju še vedno pomemben del razumevanja družbenega okolja in informacij o njem, ki so pomemben del procesa odločanja.

Odgovor o prihodnosti HTS bi lahko iskali tudi v celotnem konceptu globalne vojne zoper terorizem. Poleg Afganistana se je težišče le te v zadnjih letih preneslo še na Afriko. Kot opiše Albro (2010, 22–3), je bilo leta 2007 ustanovljeno poveljstvo ameriških oboroženih sil v Afriki (AFRICOM), ki temelji na mehki moči, ter poudarja vlogo oboroženih sil pri vodenju humanitarnih operacij. AFRICOM se tako na eni strani ukvarja z bojem zoper AIDS, korupcijo, revščino, spodbujanjem človekovih pravic ipd. Ti humanitarni motivi se pa navezujejo na ključne strateške interese ZDA v regiji, med drugim tudi na boj zoper terorizem. Pri tem je že leta 2009 AFRICOM izrazil potrebo po socio-kulturnih ekipah, ki naj bi vključevale osebje HTS. Ustanovljen je bil tudi družboslovni raziskovalni center, ki se ukvarja z »mapiranjem« družbenega okolja Afrike. Nedvomno ima pri tem največ znanja in izkušenj prav HTS. Kljub temu o sodelovanju HTS v Afriki lahko zgolj sklepamo, saj ne obstajajo uradni podatki o delovanju le teh v Afriki. To je tudi ključen kazalnik, ki kaže, da HTS ni le kratkoročen program in bo trajal dlje od Afganistana in Iraka. Nenazadnje je v njega v zadnjih letih bilo vloženo veliko navora in predvsem denarja. Na to kažejo doktrinarne usmeritve za izvajanje mirovnih operacij in misij, ki poudarjajo vlogo kulturne ozaveščenosti pri zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti. Tako bodo sodobne oborožene sile v prihodnosti morale temeljiti tudi na kulturni ozaveščenosti. Kot opišejo Garbova in drugi (2013, 121) »bo morala vojska bistveno več vlagati v učenje jezikov, poznavanje tujih kultur in človeško obveščevalno dejavnost. Le tako se bo lahko spoprijela z novimi izzivi in nalogami. Seveda pa bo morala najprej take kulturne operacije izvajati sama«.

To pomeni, da je prihodnost HTS zelo vprašljiva, vendar predstavlja neke temelje in izhodišče za oblikovanje novih pristopov, ki ne bodo tako sporni. Naj navedem zgolj dve rešitvi, ki sta se pojavili. Prvič tudi Donna Winslow (prav tam) opozarja, da je bil to bolj ad-hoc poskus, da se pride do družboslovnih znanj po bližnjici. Zato je po njenem mnenju boljše, da »civilni

družboslovni strokovnjaki poučujejo vojsko in obveščevalne službe od znotraj, obenem pa vojaško in obveščevalno osebje izobražujejo o njihovi lastni organizacijski kulturi ter o drugih kulturah in družbah. Le tako bo vojska lahko izvajala sovje lastne kulturne obveščevalne operacije« (prav tam). Drugo podobno rešitev predlaga Shaner (2008, 81) ta jo vidi znotraj izobraževalnih ustanov ameriške vojske. Te po njegovem mnenju že zagotavljajo zahtevana znanja za profesionalnega vojaškega družboslovnega znanstvenika, tako da bi zahtevali le manjše spremembe v smeri širitve družboslovnega znanja. To bi nato zmanjšalo potrebo po civilnih znanstvenikih.

6 SKLEP

Odnos med znanostjo, ki jo je potrebno razumeti v kontekstu zgodovinskih okoliščin in vojsko oziroma oboroženimi silami, je star skoraj toliko kot vojskovanje samo. Številna znanja o vojni in oboroženem boju, ki so uporabna še danes, izvirajo že iz časa prvih civilizacij (npr. Sun Cu, Vegecij idr.). Tako skozi zgodovino najdemo številne znanstvenike, ki so se ukvarjali z reševanjem vojaških problemov ter prispevali k razvoju vojaških tehnologij. V ospredju razvoja vojaške znanosti je bilo do devetnajstega stoletja naravoslovje. Šele s Clausewitzovo definicijo vojne, kot nadaljevanje politike z drugimi sredstvi, se je z oboroženimi silami bolj sistematično začelo ukvarjati tudi družboslovje. Tako je na primer Ameriško ministrstvo za obrambo že v času državljanske vojne 1861–1865 spoznalo pomen kulture in v enote kot častnike novačilo antropologe, ki so opravljali predvsem etnografsko delo – popisovanje neznanih kultur. Družboslovni znanstveniki so se v oborožene sile še močnejše vključili v času prve svetovne vojne, ko so se uporabljali predvsem za vohunjenje. Med najbolj poznane spadata Richard Burton in Emile Durkheim. Druga svetovna vojna je bila totalna v vseh pogledih, tudi v smislu uporabe znanstvenih dosežkov. V vojno so se aktivneje vključevali antropologi, sociologi, politologi, psihologi ipd., ki so sodelovali predvsem pri obveščevalnih analizah in vojni propagandi. Naj navedem zgolj nekaj najbolj znanih imen: Margaret Mead, Ruth Benedict, Clyde Kluckhohn in številni drugi. Torej je povezava med družboslovno znanostjo in varnostnim sektorjem prisotna že dolgo časa. Še posebej pomembna pa je postala, ko so se velike vojaške sile zapletale v asimetrične oborožene spopade. V teh spopadih konvencionalna moč – tehnološka prevlada in premoč lastnih sil nista dovolj za uspeh. Težišče teh spopadov je lokalno prebivalstvo, kar zahteva nove pristope, ki poudarjajo pomen kulturne ozaveščenosti. Še posebej se to kaže pri protiuporniških strategijah. Posledično to pomeni večjo vključenost družboslovnih znanosti, predvsem antropologov in sociologov. S tem lahko odgovorim tudi na prvo zastavljeno raziskovalno vprašanje: ali je vključevanje družboslovnih znanstvenikov neposredno v bojne enote nekaj novega? Vključevanje družboslovnih znanstvenikov v bojne enote ni nekaj novega. Antropologi so bili del ameriških oboroženih sil že v časi indijanskih vojn 1861–65. Služili so in tudi danes služijo kot neposredna podpora vojaškim operacijam. Nenazadje je HTS nastal prav na podlagi zgodovinskih poskusov in izkušnjah vključevanje družboslovnih

znanstvenikov v oborožene sile. Hkrati se ob tem postavlja novo vprašanje: kakšna je vloga družboslovnih znanstvenikov v »Human Terrain System« in/ali je ta znanstveno sporna?

Projekt HTS temelji na ideji ustanovitve posebne skupine družboslovnih znanstvenikov, ki z ustrezno znanstveno metodo pridobijo verodostojne podatke o lokalnem okolju in po skrbni analizi le teh svetujejo poveljujočemu pri odločanju. Natančneje delo HTS zajema načrtno, neposredno in verodostojno zbiranje podatkov in informacij o lokalnem prebivalstvu in njihovi kulturi na podlagi ustreznih znanstvenih instrumentov, ter njihovo obdelavo. To omogoča sestavo celotne slike družbenega okolja, kjer se nahaja vojaška enota. Njihovo dejavnost lahko umestimo v obveščevalno strukturo vojaških enot, saj s svojim delom pomagajo pri operativni pripravi bojišča. Niso pa izšolani obveščevalci, le njihove ugotovitve so rezultat obveščevalnega dela. Poleg tega vojaške enote spremljajo na bojišču, so povezovalni element med njimi in lokalnim prebivalstvom ter na podlagi pridobljenih znanj in izkušenj skrbijo za kulturno ozaveščenost vojaških enot – poučujejo vojake o lokalni kulturi, navadah, običajih ipd. S svojim delom poskušajo pridobiti simpatije lokalnega prebivalstva in s tem poskušajo preprečiti, da bo to podpiralo upornike.

Jedro njihove dejavnosti predstavljajo terenske ekipe HTT, ki so del bojnih enot. V strukturi le teh so posebej pomembni družboslovni raziskovalci, po izobrazbi doktorji znanosti s področja kulturne antropologije, sociologije, političnih ved ipd., ki določajo raziskovalne instrumente za opravljanje etnografskih in družboslovnih raziskav. Drugi pomemben del so družboslovni analitiki, eksperti s področja poznavanja kultur, regije in tudi jezikov, ki dopolnjujejo delo družboslovnih raziskovalcev z izvajanjem raziskav neposredno na terenu. Delo HTT omogoča razumevanje kulturnega dejavnika vojaških operacij, ter vpliv slednjega na lokalno prebivalstvo. Člani so oblečeni v uniforme in nosijo osebno oborožitev za lastno varnost pravtako so minimalno vojaško usposobljeni. Prav to pa je zelo nenavadno, saj se od akademskega okolja ponavadi ne pričakuje, da deluje na vrnostno tveganih območjih znotraj bojnih enot.

Prav tu se odraža znanstveno spornost projekta. Naletel je na številne kritike znotraj akademskih združenj, predvsem antropoloških. HTS se je očitala militarizacija antropologije, ker znanstvenike vključuje neposredno v bojne enote, kar onemogoča strokovno in objektivno terensko delo. Tako zbiranje informacij za vojaške operacije ni v skladu z etičnim znanstvenim kodeksom. Kot opiše Rutar (2012a, 103) se bo HTS težko legitimiziral in

odstranil očitkov, da je pri njem šlo za pokrivanje ameriške okupacije Afganistana in Iraka ter izhod v sili, saj se je šele razvil v času, ko so vojaške operacije že potekale.

Na drugi strani se znanstvena spornost nanaša na vprašaje in problematizacijo HTS kot orožja za nadzor nad ljudmi. Saj se specifično znanje uporablja zoper specifično skupino lokalnega prebivalstva. To pa omogoča manipulacijo z njimi. Tako bi HTS lahko razumeli, kot del mehke moči ameriških oboroženih sil, ki služi za doseganje ciljev protiuporniške strategije.

Kljub temu se je HTS dobro uveljavil v afganistanskem in iraškem konfliktu. Pri tem se postavlja vprašanje ali je »Human Terrain System« zgolj rešitev in odgovor na konflikta v Afganistanu in Iraku ter kakšna je njegova prihodnost? Dejansko je HTS bil ad-hoc. Oziroma, kot pravi Donna Winslow (v Garb in drugi 2013, 121) »poskus, da se pride do družboslovnih znanj po bližnjici«. Z Iraka so se ekipe HTS umaknile leta 2011, ko se je iz Iraka umaknila zavezniška vojska. V Afganistanu deluje še danes. Vendar je njegova prihodnost vprašljiva, saj se 2014 končuje bojna misija koalicijskih sil, prav gotovo ta ne bo bojna. Zato je vprašanje če bodo ekipe HTS po tem letu še prisotne v Afganistanu. Na drugi strani pa zgleda, da bo HTS prerasel oba konflikta, saj se v okviru ameriške globalne vojne zoper terorizem odpira nova možnost delovanja v Afriki, pod okvirom AFRICOMA. Ta je že leta 2009 izrazil potrebo po socio-kulturnih ekipah, ki naj bi vključevale tudi HTS. Te naj bi imele nalogo mapiranja kompleksnega družbenega okolja Afrike. Nenazadnje je v HTS v zadnjih letih bilo vloženo veliko napora in predvsem denarja. HTS je v zelo kratkem času (nekaj let) oblikoval, razvil, implementiral program za usposabljanje ekip HTS za delovanje na terenu. Razpolaga z veliko podatkovno bazo o afganistanskem in iraškem prebivalstvu ter tudi programsko opremo, ki omogoča hitro obdelavo in pridobivanje informacij. Torej je njegova prihodnost deloma še »zavita v tančico«. Iz tega lahko sklepam, da se je HTS dejansko razvil, kot rešitev in odgovor na potrebe ameriške vojske v afganistanskem in iraškem konfliktu. Nacionalna varnostna politika ZDA in mednarodne varnostne okoliščine pa mu omogočajo nadaljnji obstoj. O tem govori tudi dejstvo, da se sodobne zahodne vojske zavedajo, da je kulturni dejavnik bistvenega pomena za uspešno izvajanje operacij v času pokonfliktne obnove držav. Prav tako doktrinarne usmeritve za izvajanje mirovnih operacij in misij poudarjajo vlogo kulturne ozaveščenosti pri zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti. Zaradi tega bodo vojske morale več vlagati v učenje tujih jezikov, poznavanje kultur in s tem tudi človeško obveščevalno dejavnost. Ker pa je HTS sporen projekt, bi bilo potrebno iskati rešitve, ki so manj sporne. Ali kot poudarja Donna Winnslow (v Garb in drugi 2013, 121), je bolje, da civilni družboslovni strokovnjaki poučujejo vojsko od znotraj, obenem pa vojaško osebje

izobražujejo o njihovi lastni organizacijski kulturi in drugih kulturah ter družbah. To bi omogočilo, da vojska izvaja lastne »kulturne obveščevalne operacije«.

7 LITERATURA

1. Adams, Chris. 2012. *Anthropologists at War: A History of the Engagement of Anthropologists in Warfare, the Need for Greater Cultural Awareness in the US Department of Defence and Considerations for the Future Engagement of Anthropology with Matters of Defence*. Dostopno prek: http://www.academia.edu/4159818/Anthropologists_at_War_Final_Dissertation_0801484?login=&email_was_taken=true&login=&email_was_taken=true&login=&email_was_taken=true (5. junij 2014).
2. Albro, Robert. 2010. *Anthropology and military*. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=4e78fff1-e9e3-4e67-844e-136445f6620b@sessionmgr4004&hid=4105> (2. julij 2014).
3. American Anthropological Association. 2014. *What is Anthropology?* Dostopno prek: <http://www.aaanet.org/about/whatisanthropology.cfm> (30. junij 2014).
4. Anthropology Today. 2007. *A new oss stafed with anthropologists*. Dostopno prek: <http://eds.b.ebscohost.com.nukweb.nuk.unilj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=7d9422f6-27ee-49d2-b122-163fde4bcab3@sessionmgr113&hid=107> (1. julij 2014).
5. Bell, Collen. 2011. Civilianising warfare ways of war and peace in modern counterinsurgency. *Journal of International Relations and Development* 14 (3): 309–32.
6. Biočič, Ante, Nikola Gažević, Adalbert Franjić in Natalija Matić. 1970. *Vojna enciklopedija 10. zvezek*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
7. Bowyer, Richard. 2002. *Dictionary of Military Terms*. London: Peter Collin Publishing.
8. Clausewitz, Carl von. 2004. *O vojni*. Ljubljana: Studia humanitatis.
9. Dannreuther, Roland. 2007. *International Security The Contemporary Agenda*. Cambridge, UK: Polity.
10. Defense News. 2012. *Cover Story: U.S. Army's Human Terrain Experts May Help Defuse Future Conflicts*. Dostopno prek: <http://www.defensenews.com/article/20120322/C4ISR02/303220015/Cover-Story-U-S-Army-8217-s-Human-Terrain-Experts-May-Help-Defuse-Future-Conflicts> (2. julij 2014).
11. Društvo antropologov Slovenije. 2005. *O antropologiji*. Dostopno prek: <http://www.drustvo-antropologov.si/antropologija1.html> (30. junij 2014).
12. Encyclopedia Britannica. 2014a. *Afganistan War*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1686268/Afghanistan-War> (15. junij 2014).

13. --- 2014b. *Iraq War*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/870845/Iraq-War> (15. junij 2014).
14. Fawcett, Grant S. 2009. *Cultural Understanding in Counterinsurgency: Analysis of the Human Terrain System*. Dostopno prek: <http://oai.dtic.mil/oai/oai?verb=getRecord&metadataPrefix=html&identifier=ADA505497> (20. junij 2014).
15. Finey, Nathan. 2008. *Human Terrain Team Handbook*. Dostopno prek: <http://www.vho.org/aaargh/fran/livres9/humterrainhandbo.pdf> (29. Junij 2014).
16. Forte, Maximilian. 2013. *The End of Debates About the Human Terrain System?* Dostopno prek: <http://zeroanthropology.net/2013/02/17/the-end-of-debates-about-the-human-terrain-system/> (25. junij 2014).
17. Garb, Maja, Jelena Juvan in Uroš Svete. 2013. Od vprašanja vojaške kulture do analize vloge antropologov v vojski – delo Donne Winslow. *Sodobni vojaški izzivi* 15 (1): 103–123.
18. Greanias, Jennifer Carol. 2010. *Assessing the Effectiveness of the US Military's Human Terrain System*. Dostopno prek: <https://repository.library.georgetown.edu/bitstream/handle/10822/553501/greaniasJennifer.pdf?sequence=1> (25. junij 2014).
19. Headquarters, department of the army. 2014. *FM 3-24 MCWP 3-33.5 Insurgencies and Countering Insurgencies*. Dostopno prek: <http://fas.org/irp/doddir/army/fm3-24.pdf> (26. junij 2014).
20. HIIK. 2002. *Conflictbarometer 2002*. Dostopno prek: http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2002.pdf (18. junij 2014).
21. --- 2003. *Conflictbarometer 2003*. Dostopno prek: http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2003.pdf (18. junij 2014).
22. --- 2004. *Conflictbarometer 2004*. Dostopno prek: http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2004.pdf (18. junij 2014).
23. --- 2005. *Conflictbarometer 2005*. Dostopno prek: http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2005.pdf (18. junij 2014).
24. --- 2006. *Conflictbarometer 2006*. Dostopno prek: http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2006.pdf (18. junij 2014).
25. --- 2007. *Conflictbarometer 2007*. Dostopno prek: http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2007.pdf (18. junij 2014).
26. --- 2008. *Conflictbarometer 2008*. Dostopno prek: http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2008.pdf (18. junij 2014).

27. --- 2009. *Conflictbarometer 2009*. Dostopno prek: http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2009.pdf (18. junij 2014).
28. --- 2010. *Conflictbarometer 2010*. Dostopno prek: http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2010.pdf (18. junij 2014).
29. Kaldor, Mary. 2013. In Defence of New War. *Stability: International Journal of Security and Development* 2 (1). Dostopno prek: <http://www.stabilityjournal.org/article/view/sta.at/41#how-to-cite> (3. maj 2014).
30. HTS. 2014a. *Mission Statement*. Dostopno prek: <http://humanterrainsystem.army.mil/> (18. junij 2014).
31. --- 2014b. *The History of the Human Terrain System*. Dostopno prek: <http://hts.army.mil/history.html> (1. julij 2014).
32. Kardov, Kruno. 2009. *Antropologija civilno – vojnih odnosa*. Dostopno prek: <http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=0CEUQFjAE&url=http%3A%2F%2Fhrcaak.srce.hr%2Ffile%2F73581&ei=8eujU4DUFrSp7AaWi4HwCQ&usq=AFAFQjCN4b9XR15P2nAnop48Ruf0InH0eA&sig2=NdfJ3e6yKuq7Y1vTRZG9SA&bvm=bv.66941136,d.bGQ> (10. junij 2014).
33. Kipp, Jacob, Lester Grau, Karl Prinslow in Don Smith. 2006. *The Human Terrain System: a Cords for the 21st Century*. Dostopno prek: http://www.army.mil/professionalWriting/volumes/volume4/december_2006/12_06_2.html (26. junij 2014).
34. Langley, Chris. 2005. *Soldiers in the laboratory : military involvement in science and technology -and some alternatives*. Folkestone, Kent: Scientists for Global Responsibility.
35. Lavrenčič, Amina 2008. *Sociologija*. Dostopno prek: <http://www.lung.si/gradiva/SOCIOLOGIJA.pdf> (30. junij 2014).
36. Martin, Brian. 1983. *Science and war*. Dostopno prek: <http://www.bmartin.cc/pubs/83Birch.html> (25. april 2014).
37. Mcfate, Montgomery in Steve Fondacaro. 2011. *Reflections on the Human Terrain System During the First 4 Years*. Dostopno prek: http://relooney.fatcow.com/GP3200/Prisim_16.pdf (28. junij 2014).
38. Malešević, Siniša 2010. *The Sociology of War and Violence*. 2011. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
39. Marr, Jack, John Cushing, Drandon Garner in Richard Thompson. 2008. *Human Terrain Mapping: a Critical First Step to Winning the COIN Fight*. Dostopno prek: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/marr08marapr.pdf> (1. julij 2014).

40. Newman, Edward. 2014. *The New Wars Debate: Implications for Scholarship and Policy*. Dostopno prek: http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2010www/The_New_Wars_Debate_-_Implications_for_Scholarship_and_Policy.pdf (3. maj 2014).
41. Pipenbaher, Bojan. 2006. Operacije v podporo miru – vidik vključevanja civilnih strokovnjakov in zmogljivosti v dejavnost civilno-vojaškega sodelovanja. V *Civilne razsežnosti operacij v podporo miru*, ur. Bojan Pipenbaher, 256–84. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije, Direktorat za obrambne zadeve, Sektor za civilno obrambo.
42. Rogers, Paul. 2008. Terrorism. V *Security Studies an introduction*, ur. Paul D. Williams, 171–84. London; New York: Routledge.
43. Rutar, Boris. 2012a. Sistem znanstvene analize družbenega okolja. *Sodobni vojaški izzivi* 14 (2): 91–104.
44. --- 2012b. *Militarizem – druga stran globalizacije*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
45. --- 2013. Konec protiuporniške strategije. *Revija Obramba* 45 (9): 8–11.
46. Schaner, Eric. 2008. *The human terrain system achieving a competitive advantage through enhanced »population-centric« knowledge flows*. Dostopno prek: https://calhoun.nps.edu/public/bitstream/handle/10945/3979/08Sep_Schaner.pdf?sequence=1 (2. julij 2014).
47. Spear, Joanna. 2008. Counterinsurgency. V *Security Studies an introduction*, ur. Paul D. Williams, 389–405. London; New York: Routledge.
48. Svete, Uroš, Damijan Guštin in Damir Črnčec. 2011. *Asimetrija in nacionalna varnost: od zgodovinskih izkušenj do sodobnih izzivov*. Ljubljana: Defensor.
49. Winslow, Donna, Lindy Heinecken in Joseph L. Soeters. 2003. Diversity in the Armed Forces. V *Handbook of the Sociology of the Military*, ur. Guiseppe Cafforio, 299–310. New York. Springer Science and Business Media B.V.
50. Zehfuss, Maja. 2012. Culturall sensitive war? The Human Terrain System and the seduction of ethics. *Security Dialogue* 43 (2): 175–90.
51. Zupančič Rok. 2006. *Ameriška okupacija Iraka*. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
52. Žabkar, Anton. 2003. *Marsova dediščina Temelji vojaških ved I. knjiga*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
53. --- in Uroš Svete. 2011. *Sodobni oborožitveni sistemi Del 1, (Življenjski cikli, načini nabave in faze razvoja)*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.